

марта 2021 года) // Информационная система Параграф «Юрист». - Режим доступа: https://www.mikrosoft.kz/trudovoy-codex-2016.html#st_31 – Загл. с экрана.

15. Трудовой кодекс Российской Федерации [Электронный ресурс]: закон Рос. Федерации от 30.12.2001 №197-ФЗ (в последней редакции Закона Рос. Федерации от 30.04.2021) // Информационная система КонсультантПлюс. – Режим доступа: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_34683/9627c87f117f9c5aaf55a73c9a614626c1e87ce0/ – Загл. с экрана.

16. Трудовой кодекс Республики Таджикистан [Электронный ресурс]: закон Респ. Таджикистан от 15 мая 1997 года (в последней редакции Закона Респ. Таджикистан от 22 июля 2013 года) // Параграф «Юрист». - Режим доступа: https://online.zakon.kz/document/?doc_id=31960488#pos=9;-106 – Загл. с экрана.

17. Трудовой кодекс Грузии. [Электронный ресурс]: закон Грузии от 17 декабря 2010 года №4113-6b // Законодательный Вестник Грузии-ЗВГ, 75. - Режим доступа https://online.zakon.kz/document/?doc_id=31960488#poshttps://matsne.gov.ge/ru/document/view/1155567?publication=19 – Загл. с экрана.

18. Детский труд. В Какой сфере дети работают? [Электронный ресурс]: // Информационное агентство АКИпресс – Режим доступа: <https://kg.akipress.org/news:1540678> – Загл. с экрана.

19. Уголовный Кодекс Кыргызской Республики [Электронный ресурс]: закон Кырг. Респ. от 2 февраля 2017 года №19 (в последней редакции Закона Кырг. Респ. от // Централизованный банк данных правовой информации Кыргызской Республики. – Режим доступа: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/111527> – Загл. с экрана.

20. Кодекс о нарушениях Кыргызской Республики [Электронный ресурс]: закон Кырг. Респ. от 13 апреля 2017 года № 58 (в последней редакции Закона Кырг. Респ. от 29 апреля 2021 года № 58) // Централизованный банк данных правовой информации Кыргызской Республики. – Режим доступа: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/111565> – Загл. с экрана.

21. Кодекс об административной ответственности Кыргызской Республики [Электронный ресурс]: закон Кырг. Респ. от 4 августа 1998 года №114 (Утратил силу) // Централизованный банк данных правовой информации Кыргызской Республики. – Режим доступа

<http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/6> – Загл. с экрана.

22. Правила государственной регистрации прав и обременений (ограничений) прав на недвижимое имущество и сделок с ним [Электронный ресурс]: Постановление Правительства Кырг. Респ. от 15 февраля 2011 года №49 (в последней редакции постановлений Правительства Кырг. Респ. от 10 сентября 2020 года №478) // Централизованный банк данных правовой информации Кыргызской Республики. – Режим доступа: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/94056> – Загл. с экрана.

УДК: 347.632.1(575.2) (04)

Исаев А.,

Кыргыз мамлекеттик юридикалык университети эл аралык укук жана дүйнөлүк саясат кафедрасынын окутуучусу

Исаев А.,

преподаватель кафедры международного права и мировой политики Кыргызского государственного юридического университета

Isaev A.,

*Lecturer of International law and world politics department of the Kyrgyz State Law University
моб. тел.: +996 (554) 47-42-47
e-mail: isaev-mpf@mail.ru*

ИСЛАМ УКУГУНДА ЖАНА КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫНЫН МЫЙЗАМДАРЫНДА ЖАСАЛМА ЖОЛ МЕНЕН БОЙГО БУТУРУУ МАСЕЛЕЛЕРИ

ВОПРОСЫ ИСККУСТВЕННОГО ОПЛОДОТВОРЕНИЯ В ИСЛАМСКОМ ПРАВЕ И В ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

ISSUES OF ARTIFICIAL FERTILIZATION IN ISLAMIC LAW AND LEGISLATION OF THE KYRGYZ REPUBLIC

Аннотация: Бул макалада Кыргыз Республикасында жасалма жолу менен бойго бүтүрүүнүн актуалдуулугу жана көйгөйлөрү каралат. Жасалма жол менен бойго бүтүрүү боюнча Кыргызстандагы укуктук жана медициналык шарттары каралат жана ислам укугунда жасалма жол менен бойго бүтүрүүнүн шарттары жана диний аалымдардын далилдери каралат. Ислам укугу менен Кыргыз Республикасынын мыйзамдарынын жасалма жол менен бойго бүтүрүү боюнча укуктук айырмачылыктары жана окшоштуктары салыштырылат.

Аннотация: В статье содержится обобщение условия искусственного оплодотворения по законодательству Кыргызской Республики и в исламском праве. Медицинские и правовые вопросы оплодотворения, а также проблемы реализации искусственной оплодотворения в Кыргызстане. Различия условий оплодотворения в законодательстве Кыргызстана и в исламском праве. Положительные и отрицательные стороны искусственного оплодотворения.

Annotation: The article contains the general conditions of artificial fertilization in the legislation of the Kyrgyz Republic and in Islamic law. Medical and legal issues of fertilization in Kyrgyzstan and the problems of implementation of artificial insemination. The difference is the condition of fertilization in the legislation of Kyrgyzstan and in Islamic law. Positive and negative aspects of artificial insemination.

Негизги сөздөр: репродуктивдик укуктар; карын эне; экстракорпоралдык уруктандыруу; көмөкчү репродуктивдик технологиялары; пациенттер; шариат; ислам укугу; медицина.

Ключевые слова: репродуктивные права; суррогатное материнство; экстракорпоральное оплодотворение; вспомогательные репродуктивные технологии; пациент; шариат; исламское право; медицина.

Key words: reproductive rights; surrogacy; in vitro fertilization; assisted reproductive technology; a patient; Sharia; Islamic law; the medicine.

Илим жана технологиянын өнүгүүсү менен жаңы укуктук маселелер дагы пайда болот. Аларга укуктук жактан баа берүү жана жөнгө салуу ар бир укуктук тутумдун милдети.

Жаңы маселе катары карай турган суроо бул жасалма жол менен бойго бүтүрүү жөнүндө ислам укугунда жана Кыргыз Республикасынын мыйзам актыларындагы маселелер каралмакчы.

Медицинада экстракорпоралдык уруктандыруу (ЭКО – экстракорпоральное оплодотворение) деп аталат. ЭКУ ыкмасында аялдын бышып жетилген урук безин, ошол эле учурда эркектин да уругун алып лабораторияда экөөнү бир пробиркага жайгаштырат. Пробиркада түйүлдүк пайда болгондон кийин ал аялдын жатынына салынат. Латынчадан "extra" – "сырткары", "corpus" – "дене" деп которулат. ЭКУ технологиясын ойлоп тапкан окумуштуу Роберт Эдвард бул ачылышы үчүн 2010-жылы Нобель сыйлыгын алган. Алгачкы жолу 1978-жылы жасалма бойго бүтүрүү ыкмасы менен англиялык айым Луиза Браун жарык дүйнөгө келген. Бул окуя дүйнө жүзүндө болуп көрбөгөндөй сенсацияны жараткан. Кыргызстанда биринчи жолу бул ыкма менен эки эгиз бала төрөлгөн. [1]

Ислам укугу боюнча жасалма жол менен бойго бүтүрүү жөнүндө ислам аалымдары дагы бул маселеге укуктук баа беришкен. Исламда жана жалпы дүйнө коомчулугунда жасалма жолу менен бойго бүтүрүү медициналык жактан жетишкендик болуп саналат. [2]

Исламда медициналык жетишкендиктерге ар дайым ар тараптуу колдоолор болуп келет жана дайыма диндин негизинде укуктук баа берилет. Медициналык жетишкендик адам баласына жана ислам укугунун принциптерине каршы келбөөсү шарт. Жасалма жол менен бойго бүтүрүү боюнча ислам аалымдарынын көпчүлүгү өздөрүнүн укуктук баасын берип, көпчүлүгү куран жана хадистердин негизинде оң баасын беришкен. Исламда адам баласынын ден-соолугуна жана өмүрүнө терс таасирин тийгизген нерселерге чектөө коюлат. Жасалма жол менен бойго бүтүрүү боюнча маселеде ислам аалымдарынын пикири эки топко бөлүнгөн:

Биринчи топко ханафий жана башка мазхабтын аалымдары кирет. Булар жасалма жол менен бойго бүтүрсө болот деп эсептешет, бирок негизги шарттары менен. Сура 19 Марьям, 5-6-аяттары жана Сура 37 Ассафа, 100чү аяттарды далил катары айтышат.

Экинчи топко Захириттер кирет, алар эч кандай жасалма жолу менен бойго бүтүрүү болбойт деп белгилешет. Кудай каалаган

адамына балалуу болууга мүмкүнчүлүк берет жана каалаган кишисине балалуу болууга чек коет дешет. Сура 13 Араат, аят 8 жана Сура 31 Лукман аят 34 ушул аяттарды далил катары таянышкан. [3]

Биринчи топтогу аалымдардын оюн көпчүлүгү колдошкон, анткени Марьям сүрөсүнүн 5-6-аяттарынын мааниси “Оо кудайым мага мураскорду бере көр, анткени менин аялым тукумсуз..” деп айтылат жана бул аятты дуа катары колдонуп, иш жүзүнө ашырса болот деп белгилешет. Экинчи топтогу аалымдардын ою кеңири тарабай колдоого алынган эмес. Биринчи топтогу аалымдардын ою басымдуу болгондуктан ислам укугунда төмөнкү шарттардын негизинде жасалма жол менен бойго бүтүрүүгө болот:

- олуттуу зарылчылык болуусу керек, эгер өзү табигый жол менен бойго бүтө албаса анда жасалма жолу колдонулат;

- күйөсү менен аялы болуусу шарт, аял кишиге башка жат эркектин уругун салууга болбойт;

- ажырашкандан кийин уруктандыруу болбойт;

- бир гана күйөсү менен аялынын уруктугу болуусу керек;

- аял гинеколог уруктандырууга катышуусу керек;

- мамлекет же башка тараптан уруктандыруу үчүн мажбурлоого алынбоосу керек.

Ал эми Кыргызстанда жасалма уруктандыруу программасы улуттук репродукция борборунда башталып, отуздан ашуун аялга жасалганы менен алардын үчөө гана кош бойлуу боло алган. Кыргыз медицинасы ушул тапта тукумсуздук дарты менен күрөшүү үчүн алсыз болууда. Ошол себептүү бала жытын эңсеген ата-энелер жакынкы Казахстан же Орусияга, акчалуусу Түркияга барууга аргасыз.

Улуттук статистикалык маалыматтарга таянсак, Кыргызстандагы аялдардын 15% өз алдынча төрөөгө мүмкүнчүлүгү жок. Аларга медициналык жактан жардам берүү учурдун талабы.

Ал эми мыйзамдын 15-беренесинде: Тукумсуздуктан дарылануу укуктары каралган.

1. Жарандар тукумсуздуктан коопсуз жана натыйжалуу методдор, анын ичинде Кыргыз Республикасынын аймагында колдонууга уруксат берилген көмөкчү репродуктивдик методдорду жана технологияларды пайдалануу менен дарыланууга

укуктуу. Пациенттер алып жаткан медициналык кызмат көрсөтүүлөрдүн коопсуздугу жана натыйжалуулугу, колдонуунун алгылыктуу мөөнөттөрү, мүмкүн болгон өтүшүп кетүүлөр, медициналык жана укуктук кесепеттери тууралуу баардык жана толук кабарларды жана алардын организминде тийгизе турган таасирине тиешелүү дагы башка маалыматтарды алуулары тийиш.

2. Никеси катталган жарандар өз ара макулдашуу менен гана репродуктивдик көмөкчү методдорду жана технологияларды пайдаланууга укуктуу жана Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык, болочок балага карата тарбиялоо жана багуу боюнча ата-эненин тең укуктарына жана милдеттерине ээ.

3. Көмөкчү репродуктивдик технологияларын колдонуу менен тукумсуздукту дарылоо медициналык иштин ушундай түрүнө лицензиясы бар саламаттыкты сактоо уюмдары тарабынан жүргүзүлөт.

Кыргызстанда жасалма жол менен уруктандыруу боюнча төмөнкү шарттар каралган:

- жарандар зарыл болгон учурда жасалма жол менен уруктандыруу методдорун - инсеминацияны, эмбрионду имплантациялоону жана экстракорпоралдык уруктандырууну пайдалануу менен балалуу болуу укугуна ээ болушат;

- нике жашына толгон аял медициналык жагдайлар боюнча терс көрсөткүчтөрү болбогон учурда жасалма жол менен уруктандыруу укугуна ээ;

- жасалма жол менен уруктандыруу жубайлардын, болбосо никеде турбаган аялдын жазуу жүзүндөгү макулдугу менен саламаттыкты сактоо уюмдарында жүзөгө ашырылат. Мында оорунун өтө тукум куучулук ыктымалдуулугу билинген учурду кошпогондо, болочок баланын жынысын тандоого жол берилбейт.

Жасалма уруктандыруунун жүргүзүлгөндүгү жөнүндө маалымат дарыгерлик жашыруун сырды түзөт.

Жарандар жасалма уруктандыруунун жол-жоболору, анын натыйжаларынын медициналык жана укуктук аспектилери болуп донорду медициналык-генетикалык жактан текшерүүнүн жыйынтыктары, донордун тышкы сын-сыпаты жана улуту жөнүндө маалымат алууга укуктуу. Тийиштүү маалыматтар

медициналык кийлигишүүнү жүзөгө ашырган дарыгер тарабынан берилет.

Конкреттүү адамдын тукум улоосун кошпогондо, адам эмбрионун коммерциялык, аскердик, өнөржайлык жана башка максаттар үчүн алууга тыюу салынат.

Жарандар жасалма уруктандыруунун тартиптери Кыргыз Республикасынын Өкмөтү тарабынан аныкталат жана бекитилет. [4]

Жасалма жол менен бойго бүтүрүүдө Кыргыз Республикасынын мыйзамдары менен Ислам укугунда бир топ айырмачылыктар жана окшоштуктар бар.

Айырмачылыктары боюнча карасак ислам укугунда карын энелик болууга жол берилбейт, ал эми Кыргыз Республикасынын “Жарандардын репродуктивдик укуктары жана аларды ишке ашыруунун кепилдиктери жөнүндөгү” мыйзамга ылайык жарандар медициналык көрсөткүчтөр боюнча карын энелик ыкмасын пайдалануу аркылуу ата-эне болуу укугуна ээ. Шариатта жасалма жолу менен карын эне боло албайт, анткени ортодо никесиз аялга урук салуу чоң күнөө болуп саналат. Жана ошондой эле кийинки айырмачылык жыныстык клеткаларды сактоо жана пайдалануу боюнча мыйзамдын 21-беренесинде нике жашына жеткен жарандар жыныстык клеткаларды сактоого укуктуу, адам өлгөндөн кийин, анын тукумун улоо максатында сактоодо турган жыныстык клеткаларды пайдалануу укугуна анын жубайы (аялы), атасы, энеси, бир туугандары ээ болот. Жыныстык клеткаларды сактоо тартиби жана колдонуу шарттары Кыргыз Республикасынын Өкмөтү тарабынан аныкталат. Ислам укугунда нике жашына жеткен жарандар жыныстык клеткаларды сактоого укуктуу, бирок аны тирүү кезинде жубайына гана колодоно алат. Өлгөндөн кийин эч кимге колдонууга болойт.

Жалпы шарттары боюнча бир канча окшоштуктар да бар мисалы, Кыргызстанда жарандар зарыл болгон учурда жасалма жол менен уруктандыруу методдорун - инсеминацияны, эмбрионду имплантациялоону жана экстракорпоралдык уруктандырууну пайдалануу менен балалуу болуу укугуна ээ болушат, ислам укугунда да бир гана зарыл болгон учурда жогорудагы методдор колдонулат.

Мыйзамда конкреттүү адамдын тукум улоосун кошпогондо, адам эмбрионун коммерциялык, аскердик, өнөржайлык жана башка максаттар үчүн алууга тыюу салынат,

ислам укугунда дагы коммерциялык, аскердик, өнөржайлык максаттары үчүн алууга тыюу салынат.

Жасалма жолу менен бойго бүтүрүүнүн оң жагын айта турган болсок балалуу боло албаган жубайларга чоң мүмкүнчүлүк, терс тарабы коомчулукта үйбүлө институтунун кыйроосуна да шарт түзүп калышы мүмкүн. Себеби жарандар үйбүлө курбай туруп балалуу болууга шарт түзүп, жасалма жолу менен балдарды атасыз же апасыз жетим чоңойтууга мажбур кылабыз. Ал эми үйбүлөдө жасалма жол менен бойго бүтүрсө балага эч кандай терс таасирин тийгизбейт, тескирисинче үйбүлө институту сакталат.

Жогорудагы айтылган эки укуктук тутумдун алкагында каралган жасалма жолу менен бойго болтуруу суроосу боюнча мыйзамдын жана шариаттын ченемдерине ылайык айырмачылыктар жана окшоштуктар жөнүндө сөз кылдык, жыйынтыктап айтканда Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык жасалма жолу менен бойго болтуруу толугу менен мүмкүн экенин жана шариатта айтылган айрым чектөөлөргө дагы мыйзам боюнча уруксат берилгени жөнүндө сөз кылдык.

Бүгүнкү күндөгү илимдин жетишкендигинин натыйжалары жасалма уруктандыруу (инсеминациялоо, эмбрионду имплантациялоо, экстракорпоралдык уруктандыруу ыкмалары ж.б.с.) маселелерин чечүүгө жардам берет. Бирок, айрым окумуштуулардын пикири боюнча бул маселелердин кыргыз коомчулугунда адептик-этикалык жактары илим чөйрөсүндө кызуу талкууга алынууда. Ошондуктан, биздин кыргыз коомчулугунун менталитетинин, диний көз карашынын жана ахлактык принциптеринин өңүтүнө туура келбейт деп белгилешет. Дагы бир белгилей кетчү нерсе, келечекте жаштардын ахлактык психологиясына терс таасирин тийгизиши мүмкүн деп эсептешет.

Чынында илимий өңүттөн алганда, окумуштуулардын көз карашында жогорудагы көйгөйлөрдү чечүүдө адам “эң жогорку балуулук” макамынан “товарга” айланып кетиши мүмкүн. Ушул себептүү адамга болгон жогорку аяр мамилелерди сактап калуу үчүн бул коюлган маселелерди иш жүзүнө ашыруу эртерээк деп эсептелет.

**КОЛДОНУЛГАН БУЛАКТАР ЖАНА
АДАБИЯТТАР:**

1. ЭКУ-жасалма бойго бүтүрүү же пробиркада жаралган балдар [Электрондук ресурс]: - Мүмкүнчүлүк алуу режими: <https://www.https://pk.kg/news/182/20.05.21/> - Башкы экрандан.

2. Жасалма бойго бүтүрүү [Электрондук ресурс]: - Мүмкүнчүлүк алуу режими: <https://islam-today.ru/veroucenie/iskusstvennoe-oplodotvorenije-v-islame-mozno-ili-nelza-/20.05.21/> Башкы экрандан.

3. Абдурахман С. Ыйык Куран котормосу [Текст]: Курандын котормосу жана түшүндүрмөсү. / С. Абдурахман – Москва ш., Бадр басма канасы 2 бөлүм, 2000. - 1572 б.

4. Кыргыз Республикасынын мыйзамы [Электрондук ресурс]: КР мыйзамы 2015-жылдын 4-июлу № 148 “Жарандардын репродуктивдик укуктары жана аларды ишке ашыруудагы кепилдиктери жөнүндө” (КР 2016-жылдын 6-июлундагы № 99, 2019-жылдын 15-январындагы № 5 Мыйзамдарынын редакцияларына ылайык). - Мүмкүнчүлүк алуу режими: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ky-kg/111191>. - Башкы экрандан.

Рецензент: Аскарбеков Д.Э. - кандидат юридических наук, старший преподаватель кафедры международного права и мировой политики КГЮА

УДК 347.132.12

Тешебаева А.Н.,

КМЮАнын жарандык жана үй-бүлөлүк укук кафедрасынын ага окутуучусу., ю.и.к;

Тешебаева А.Н.,

к.ю.н., ст. преподаватель кафедры гражданского и семейного права Кыргызского государственного юридического университета

Teshebayeva A.N.,

candidate of juridical sciences, senior lecturer of Department of the Civil and family Law of the KSLA e-mail: a.teshebayeva@gmail.com

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНДАГЫ
КЫЙМЫЛСЫЗДЫКТЫ ЭЛЕКТРОНДУК
КАТТОО ТУТУМУНУН АЗЫРКЫ АБАЛЫ**

**СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ
СИСТЕМЫ ЭЛЕКТРОННОЙ
РЕГИСТРАЦИИ ПРАВ
НА НЕДВИЖИМОСТЬ
В КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКЕ**

**CURRENT STATE OF THE SYSTEM OF
ELECTRONIC REGISTRATION OF RIGHTS
TO REAL ESTATE IN THE KYRGYZ
REPUBLIC**

Аннотация: Макалада кыймылсыз мүлккө болгон укукту каттоого тийиштүү документтерди берүү, электрондук тутумун укуктук жөнгө салуу суроолору изилденет.

Аннотация: В статье исследуются вопросы правового регулирования системы электронного предоставления документов в части, касающейся регистрации прав на недвижимое имущество.

Annotation: The article examines the issues of legal regulation of the system of electronic submission of documents in terms of registration of rights to real estate.

Негизги сөздөр: Мамлекеттик кызматтар, кыймылсыз мүлк, кадастр, коммуникациялык технологиялар, интернет, маалыматтоо, электрондук каттоо.

Ключевые слова: Государственные услуги, недвижимое имущество, кадастр, коммуникационные технологии, интернет, информатизация, электронная регистрация.

Keywords: Public services, real estate, cadastre, communication technologies, internet, informatization, electronic registration.

В последнее время можно все чаще наблюдать за тем, как граждане охотно используют возможности, предоставляемые сетью Интернет в различных аспектах своей жизни и деятельности: совершая покупки в Интернет-магазинах, бронируя электронные билеты, записываясь в электронные очереди к врачу, отсылая виртуальные запросы в государственные органы, получая он-лайн консультации и т.д. Спектр услуг, которыми можно воспользоваться благодаря глобальной сети, расширяется ежедневно. Безусловно, эта тенденция вполне объяснима, ведь человек, тем самым, получает